

Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetçilerin Bağımsızlığı Üzerine Bir Araştırma

Mustafa Tevfik KARTAL¹, Özer DEPREN², Serpil Kılıç DEPREN³

Gönderim tarihi: 25 Ocak 2018 Kabul tarihi 31 Temmuz 2018

Özet

Bu çalışma iç denetçilerin uygulamada bağımsızlıklarının değerlendirilmesi amacı ile hazırlanmıştır. Belirtilen amaca ulaşılabilmesi için iç kontrol ve iç denetim bölümlerinde görev yapan personellere yönelik anket çalışması yapılmıştır. Uygulamada geliştirilmesi gereken alanların belirlenmesi için faktör analizinin ardından regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre ilgili belgelere ve kişilere ulaşma haricindeki tüm alanlarda denetçi bağımsızlığını sınırlayan hususlar bulunmaktadır. Düzenlemelere tam uyum sağlanması ve denetçilerin çalışmalarından fayda sağlanabilmesi için belirtilen sınırlamalara ilişkin bankaların düzeltici aksiyonlar alması yerinde olacaktır. Bu bağlamda çalışmada tespit edilen hususlar bankalara yol gösterici olacaktır. Türkiye’de iç denetçilerin bağımsızlığına yapılan bu çalışma öncü bir çalışma olma özelliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, İç Denetçilerin Bağımsızlığı, Faktör Analizi, Regresyon Analizi, Türkiye
JEL Sınıflaması: C42, C49, G21, M42.

A Research upon Independency of Internal Auditors in Turkish Banking Sector

Abstract

This paper is prepared to make an evaluation about independence of bank auditors in practice. In order to reach the stated aim, a research is made with employees who work in internal control and internal audit departments. Factor regression model was performed in order to determine areas to be improved. According to result of analysis, there are some restrictions regarding internal auditors’ independency concentrated on all related areas except reaching required documents and related staff. To compliance with regulations fully and benefit from auditors’ work, it is appropriate that banks should take corrective actions about restrictions. In this context, issues stated in our study will guide bank about characteristics. This paper has pioneer characteristics in terms of independency of internal auditors in Turkey.

Keywords: Banking, Independency of Internal Auditors, Factor Analysis, Regression Analysis, Turkey
JEL Classification: C42, C49, G21, M42.

¹ Dr., Borsa İstanbul Stratejik Planlama ve Yatırımcı İlişkileri Direktörlüğü, mustafatevfikkartal@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8038-8241.

² Dr., ozerdepren@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8948-5742.

³ Dr. Öğr. Üy., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İstatistik Bölümü, serkili@yildiz.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4737-7131.

1. Giriş

Birçok ülkeye benzer şekilde Türkiye’de de ekonomik faaliyetlerin büyük çoğunluğu bankalar tarafından finanse edilmektedir. Bu nedenle sistemik öneme sahip finansal araçların başında bankalar gelmektedir. Sistemik öneme sahip kuruluşlar olması nedeni ile bankalarda yaşanabilecek sorunların ülke ekonomilerini ciddi şekilde etkileme potansiyeli bulunmaktadır. Söz konusu risk nedeniyle bankaların etkin şekilde denetlenmesi bir zorunluluktur (Zengin & Yüksel, 2016; Yüksel vd., 2016).

Bankalar kamu denetimi, bağımsız denetim ve iç denetim olmak üzere üç farklı türde denetime tabi tutulmaktadır. Bankalarda kamu denetimi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve diğer düzenleyici-denetleyici kurumların denetim personelleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bağımsız denetçiler tarafından bankalarda gerçekleştirilen finansal, bankacılık süreçleri veya bilgi teknolojileri denetimleri ise bağımsız denetim kapsamına girmektedir. Bankalarda gerçekleştirilen bu iki tür denetim kadar önemli bir diğer denetim türü ise iç denetimdir. Bankacılık mevzuatı kapsamında bankalarda iç denetim faaliyetleri iç kontrol ve iç denetim bölümlerinde görev yapan denetim personeller tarafından yerine getirilmektedir. İç kontrol ve iç denetim bölümlerinde görev yapan iç kontrolörler, iç denetçiler ve müfettişler mevzuat düzenlemeleri, uluslararası iç denetim standartları ve bankaların iç düzenlemeleri kapsamında bankaların faaliyetlerine, süreçlerine, genel müdürlük birimlerine, bilgi teknolojilerine, şubelerine ve personellerine yönelik inceleme, sorgulama ve denetim faaliyetlerini yerine getirmektedir. Bankalarda gerçekleştirilen denetim çalışmalarının sonuçları yönetim kurulu (YK), denetim komitesi (DK), genel müdür ve denetlenen bölümün üst yöneticileri gibi iç paydaşlara; ayrıca içerik, kapsam ve düzenlemelere göre BDDK ve SPK dış paydaşlara raporlanmaktadır (Yurtsever, 2009).

Banka denetçileri denetim yetkisini mevzuat düzenlemelerinden almaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na (BK) göre “*bankalar maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, mevzuata ve prosedürlere uyumunun değerlendirilmesi amacıyla etkin iç sistemler kurmakla*” yükümlü tutulmuşlardır (BK, 2015:madde 29). Dolayısıyla banka denetçilerinin bu sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için bağımsız olmaları önem en önemli ve temel gerekliliktir. Bağımsız olan banka denetçileri denetim görevlerini etkin, verimli ve bankalara katma değer sağlayacak bir şekilde yerine getirebileceklerdir.

Yukarıdaki belirtilen hususlar dikkate alındığında banka denetçileri önemli sorumluluklar üstlenmektedir. Bu sorumluluğun yerine getirilebilmesi için denetçilerin bağımsız çalışabilmeleri önem arz etmektedir. Bu nedenle bu çalışmada banka denetçilerinin uygulama-

daki bağımsızlığı değerlendirilmeye alınmış olup çalışmada iç denetçi ifadesi iç kontrol ve iç denetim bölümlerinde görev yapan iç kontrolörler, iç denetçiler ve müfettişler olarak ifade edilmektedir. Türkiye’de iç denetçilerin uygulamadaki bağımsızlığı konusunda literatür de daha önce yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından, iç denetim ve denetçilerin bağımsızlığı ikinci bölümde ele alınmıştır. İç denetçilerin bağımsızlığının temelleri üçüncü bölümde incelenmiştir. Denetçi bağımsızlığı ile ilgili literatürde yer alan bazı çalışmalar dördüncü bölümde ele alınmıştır. Beşinci bölümde Türk Bankacılık Sektörü (TBS) üzerine yapılan araştırmanın sonuçları incelenmiş ve katılımcıların bağımsızlık algısı üzerine işaret testi, Mann Whitney U testi, faktör ve regresyon analizi kullanılarak istatistiksel analizler yapılmıştır. Son bölümde ise değerlendirme yer almaktadır.

2. İç Denetim ve Denetçilerin Bağımsızlığı

Denetçilerin statülerine açısından denetim kamu denetimi, dış denetim ve iç denetim olarak üç gruba ayrılmaktadır. İç denetim “*kuruluş faaliyetlerinin işletme veya kurumda daimi statüde çalışan ya da kuruluş dışından sürekli olarak iç denetçi statüsünde hizmet veren kişiler tarafından incelenmesi*” şeklinde ifade edilmektedir(Watne ve Turney, 1990; Gürbüz, 1995; Dalak, 2000; Atağan, 2007).

Günümüzde kuruluşların maruz kaldığı riskler sürekli olarak artmaktadır. Bu süreçte kuruluş yönetimleri varlıkların korunmasını ve hataların azaltılmasını sağlamaya çalışmakta; bunun için doğru ve etkin kararlar almaya ihtiyaç duymaktadır. Doğru ve etkin kararların alınabilmesi tam, zamanında ve güvenilir bilgi edinilmesine bağlı olup verilerin güvenilirliği konusunda kuruluşlardaki en önemli mekanizma iç denetim olmaktadır (Aksoy, 2006; Gürsu, 2010).

Yukarıda bahsedilen önemi dolayısı ile denetim alanındaki kritik hususların başında bağımsızlığın sağlanması gelmektedir. Bankalarda iç denetim, iç kontrol, bağımsız denetim gibi denetim fonksiyonlarının bağımsızlığının sağlanması ve ayrıca etkin ve verimli çalışabilmeleri için denetim komitelerine bağlı veya bu organ ile muhatap olacak şekilde konumlandırıldığı görülmektedir. Söz konusu fonksiyonların yönetim kurulu veya denetim komitesi gibi üst bir makama bağlı olmaması halinde kuruluş içindeki yetkisi ve bağımsızlığı azalacak ve işlevlerini tam olarak yerine getiremeyecektir. Böyle bir durumda ise kuruluşlar için olumsuz durumlar ortaya çıkacaktır.

Denetçilerin faaliyetlerini etkin bir şekilde ve hiçbir menfaat çatışmasına maruz kalmaksızın görevlerini yerine getirmeleri denetçi bağımsızlığının sağlanması ile mümkün olabilir-

mektedir. Denetçilerin bağımsızlığı yapılacak tüm denetim çalışmalarını ve bu çalışmaların tüm aşamalarını etkilemektedir.

3. İç Denetçilerin Bağımsızlığının Temelleri

İç denetçilerinin bağımsızlığı bankacılık mevzuatı, denetim standartları ve bankaların iç düzenlemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle öncelikle bankacılık mevzuatı açısından devamında ise denetim standartları ve bankaların iç düzenlemeleri açısından bağımsızlık ele alınacaktır.

3.1. Bankacılık Mevzuatı Açısından Denetçi Bağımsızlığı

3.1.1. Bankacılık Kanunu Açısından Denetçi Bağımsızlığı

Banka denetçileri ile ilgili temel düzenlemeler 5411 sayılı BK'da yapılmıştır. BK'nın yönetim kurulu başlıklı 23. maddesinde aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

“İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin ilgili mevzuata uygun olarak tesis edilmesi, işlerliğinin, uygunluğunun ve yeterliliğinin sağlanması, finansal raporlama sistemlerinin güvence altına alınması, banka içindeki yetki ve sorumlulukların belirlenmesi yönetim kurulunun sorumluluğundadır.”

BK'nın denetim komitesi başlıklı 24. maddesinde aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

“Denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin bu Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, bu Kanun kapsamında ana ortaklık niteliğindeki kuruluşlarda, konsoli de denetime tâbi kuruluşların iç denetim işlevlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumludur.”

Ayrıca BK'da bankaların iç kontrolüne ve iç denetimine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. BK'nın iç kontrol sistemi başlıklı 30. maddesinde aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

“Bankalar, iç kontrol sistemi kapsamında, faaliyetlerinin mevzuata, iç düzenlemelerine ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve raporlama sisteminin bütünlüğünü, güvenilirliğini ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini her seviyedeki personeli tarafından uyulacak ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sağlamak, görevlerin fonksiyonel ayrımlarını, yetki ve sorumlulukların paylaşımını, fon ödemelerini,

banka işlemlerinin mutabakatını, varlıkların korunmasını ve yükümlülüklerin kontrol altında tutulmasını temin etmek, maruz kalınan her türlü riskin tanınması, değerlendirilmesi ve yönetimi için gerekli alt yapıyı hazırlamak ve yeterli iletişim ağını oluşturmak zorundadır. İç kontrol faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak iç kontrol birimi ve personeli tarafından yürütülür.”

BK'nın iç denetim sistemi başlıklı 32. maddesinde ise aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

“Bankalar bütün birim, şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan bir iç denetim sistemi kurmak zorundadır. Bu çerçevede, faaliyetlerin mevzuata, ana sözleşmeye, iç düzenlemelere ve bankacılık ilkelerine uygunluğu, banka müfettişleri tarafından denetlenir.

İç denetim faaliyetleri, tarafsız ve bağımsız bir şekilde, gerekli meslekî özen gösterilerek, yeterli sayıda müfettiş tarafından yerine getirilir. Ana ortaklık niteliğindeki bankanın iç denetiminde görev alanlar konsolidasyona tâbi ortaklıklarda iç denetim görevini ifa edebilir. İç denetimle görevli birimce veya yetkili müfettişlerce bu Kanununun 29. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında düzenlenecek iç denetim raporunun, en az üçer aylık dönemler itibarıyla ve denetim komitesi aracılığıyla yönetim kuruluna tevdi zorunludur.”

Detaylarına yukarıda yer verilen BKmaddeleri birlikte değerlendirildiğinde bankalarda iç kontrol ve iç denetim bölümlerinin DK vasıtasıyla YK'yabağılı olarak yapılandırılması gerektiği anlaşılmaktadır. Söz konusu yapı dolayısı ile banka denetçileri YK'ya bağılı olarak YK adına bağımsız görev yapmaktadırlar.

Ayrıca BK'nın iç sistemlere ilişkin yükümlülükler başlıklı 29. maddesinde *“İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin kuruluşuna, işleyişine, yeterliliğine, oluşturulacak birimlere, icra edilecek faaliyetlere, üst yönetimin görev ve sorumlulukları ile Kuruma yapılacak raporlamalara ilişkin usul ve esaslar Kurulca belirlenir”* denilmek suretiyle iç sistemlere ilişkin detayların BDDK tarafından yayınlanacak bir ikincil düzenleme ile belirleneceği düzenlenmiştir.

3.1.2. Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik Açısından Denetçi Bağımsızlığı

BK'da genel hatları ile yer alan düzenlemeler, BDDK tarafından yönetmelik, iyi uygulama rehberi, genelge, tebliğ adı altında yapılan ikincil düzenlemelerle detaylandırılmaktadır. BK'nın 29. maddesine istinaden Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik (Yönetmelik) adlı ikincil düzenleme yürürlüğe konulmuştur.

BK madde 29'a benzer şekilde, Yönetmelik'in iç sistemlerin kurulması başlıklı bölümünde bankalar "yeterli ve etkin iç sistemler kurmak ve işletmekle" yükümlü tutulmuş, aynı madde kapsamında "iç sistemler birimlerinin YK'yabağlı şekilde kurulması" gerekliliği düzenlenmiştir (Yönetmelik, 2014:madde 4). Ayrıca DK "müfettişlerin görevlerini bağımsız ve tarafsız şekilde yerine getirip getirmediğini izlemek" ile sorumlu tutulmuştur (Yönetmelik, 2014:madde 7).

Yönetmelik'in iç kontrol personelinin görev ve yetkileri başlıklı 20. maddesinin 2. fıkrasında aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

"İç kontrol personeli, bankanın tüm faaliyetlerinin güvenli bir biçimde icra edilmesini izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla ilgili birimlerden raporlamaya dayalı bilgi talebinde bulunurlar, çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yaparlar, tespitlerini raporlara bağlarlar veya uyarı mesajları hazırlayarak ilgili birimlere tebliğ ederler. İç kontrol personeline, izledikleri, inceledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak banka personelinden ilave açıklama isteme ve bunların fikirlerine başvurma yetkileri verilir."

Yönetmelik'in müfettişlerin nitelikleri ve yetkileri başlıklı 23. maddesinde ise aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

"(1) Müfettişler görev ve sorumluluklarını tarafsız ve bağımsız olarak icra eder. Bu amaçla müfettişlerin iç denetim birimi yöneticisi, ilgili iç sistemler sorumlusu ve yönetim kurulu haricinde banka yönetiminde yer alan hiçbir kişiye karşı hesap verme sorumluluğu bulunmaması ve görevlerinin icrasında kişisel veya akrabalık ilişkileri ya da bankadaki konumu gibi hususlardan kaynaklı menfaat çatışmalarından uzak olmaları sağlanır."

"(2) Müfettişler, bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını zedeleyici nitelikteki hususların bulunması halinde bunları denetim öncesinde iç denetim birimi yöneticisine ve denetim komitesine bildirir ve görevden çekilir. Müfettişler, daha önce bulunduğu görevler nedeniyle sorumluluğu bulunan işlemlerin denetiminde yer alamazlar."

"(3) Yönetim kurulunca, müfettişlere görev ve sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için, bankanın tüm bölüm ve birimlerinde inisiyatif kullanabilecek, bankanın herhangi bir personelinden bilgi alabilecek ve bankanın tüm kayıt, dosya ve verilerine ulaşabilecek yetkiyi haiz olmaları sağlanır."

Detaylarına yukarıda yer verilen Yönetmelik maddeleri birlikte değerlendirildiğinde banka denetçilerinin görevlerini bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getirmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle banka denetçilerinin hiyerarşik olarak bağlı oldukları birim yöneticileri, iç sistemler sorumlusu, DK ve YK haricinde banka yönetimine karşı sorumlu-

luğu bulunmaması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, söz konusu hükümlere göre banka denetçileri icrai faaliyetlerden arı olmalı ve görevlerini bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getirmelidir. Ayrıca banka denetçilerinin bağımsızlığının gözetimi için DK görevlendirilmiş, böylece banka denetçilerinin bağımsızlıklarına yönelik herhangi bir müdahaleye maruz kalmaksızın görev yapmaları amaçlanmıştır.

3.2. Denetim Standartları Açısından Denetçi Bağımsızlığı

Denetimde bağımsızlık kavramı finansal tabloların denetiminden ortaya çıkmıştır. Ayrıca iç denetim açısından önem kazanan bağımsızlık kavramı modern iç denetim anlayışında kendine yer bulmuştur (Erken, 2009). Dolayısı ile denetçi bağımsızlığı hem genel kabul görmüş denetim standartlarında hem de iç denetim standartlarında yer almaktadır. Bağımsızlık genel kabul görmüş denetim standartlarında doğrudan bir standart olarak düzenlenmiştir (Erdoğan, 2002).

Uluslararası iç denetim standartlarında bağımsızlık “*denetçilerin sorumluluklarını tarafsız olarak yerine getirme kabiliyetini tehdit eden şartlardan uzak olmaları*” olarak ifade etmektedir (IIA, 2010:1100 no.lu standart). 1100 no.lu uluslararası iç denetim standardı (UİDS) denetçilerin bağımsız olmasının yanı sıra tarafsız olmasını da gerekli kılmaktadır. Ayrıca iç denetçilerin bağımsızlığının sağlanabilmesi amacı ile YK onaylı bir iç denetim yönetmeliğinin bulunmasını zorunludur (IIA, 2010:1000 no.lu standart). Diğer taraftan IIA tarafından yayınlanan 1110 no.lu uygulama rehberinde iç denetimin kurum içi bağımsızlığının sağlanması için iç denetim yöneticisinin işlevsel olarak YK’yaraportlama yapması önerilmektedir. 1130 no.lu uygulama önerisinde ise bağımsızlığın veya objektifliğin bozulması halinde iç denetçilerin yapması gerekenlere yer verilmiştir. Söz konusu uygulama önerisine göre iç denetçilerin bağımsızlıklarının bozulması halinde durumu iç denetim yöneticisine bildirmeli, iç denetim yöneticisi de böyle bir durumda denetçilerin görevlerini değiştirmelidir (IIA, 2010b:1130 no.lu uygulama önerisi). Tüm bu düzenlemeler ve öneriler dikkate alındığında bağımsızlık denetçilerin gerçekleştireceği tüm faaliyetleri doğrudan etkileyen standartların başında gelmektedir.

İç denetçilerin bağımsızlığı; programlama, inceleme ve raporlama aşamalarında bağımsızlık olmak üzere üç bileşen seviyesinde ele alınabilmektedir (Erken, 2009, Kızılböğü, 2013).

- Programlama aşamasında bağımsızlık yıllık denetim programının hazırlanmasında iç denetim yönetimine, münferit denetim planlarının hazırlanmasında iç denetçilere müdahale edilmemesidir.
- İnceleme aşamasında bağımsızlık iç denetçilerin çalışmalarında denetim konusu ile ilgili her türlü kayıt, veri ve personele ulaşabilmeleridir.

- Raporlama aşamasında bağımsızlık raporlamaların iç denetçiler tarafından yapılması, iç denetçilerin raporlarında ilgili bölümlerin veya üst yöneticilerin değişiklik yapamamasıdır. Üst yöneticilerin raporları istekleri doğrultusunda düzenlemeleri veya bu yönde çaba göstermeleri bağımsızlık ilkesine zarar vermektedir.

Hem genel kabul görmüş denetim standartlarına hem de uluslararası iç denetim standartlarına bakıldığında, denetçilerin bağımsız bir şekilde görev yapmalarının temel alındığı sonucuna ulaşılmaktadır.

3.3. Bankaların İç Düzenlemeleri Açısından Denetçi Bağımsızlığı

Bankalar BK, Yönetmelik ve denetim standartları ile uyumlu olacak şekilde iç düzenlemeler yapmaktadır. Bazı düzenlemelerde ise bankaların iç düzenleme yapması bir zorunluluk olarak belirlenmiştir.

BK'nın yönetim kurulu başlıklı 23. maddesinde aşağıdaki hükme yer verilmiştir:

“İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin ilgili mevzuata uygun olarak tesis edilmesi, işlerliğinin, uygunluğunun ve yeterliliğinin sağlanması, finansal raporlama sistemlerinin güvence altına alınması, banka içindeki yetki ve sorumlulukların belirlenmesi yönetim kurulunun sorumluluğundadır.”

Yönetmelik'in YK'nın sorumlulukları başlıklı 5. maddesinin 2/ç fıkrasında aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

“İç sistemler kapsamındaki birimlerin ve yöneticilerinin görev, yetki ve sorumluluklarını açık ve görev çatışmaları olmayacak şekilde belirlemek ve bu birimlerde görevlendirilen personelin çalışma usul ve esaslarını onaylamak, gerekli kaynakların tahsisini sağlamak.”

Yönetmelik'in denetim komitesi üyelerinin yetki ve sorumlulukları başlıklı 7. maddesinin 2/a fıkrasında aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

“İç kontrol, iç denetim ve risk yönetimine ilişkin bu Yönetmelikte yer alan hükümlere ve yönetim kurulunca onaylanan banka içi politika ve uygulama usullerine uyulup uyulmadığını gözetmek ve alınması gerekli görülen önlemler konusunda yönetim kuruluna önerilerde bulunmak.”

Yönetmelik'in iç kontrol personelinin görev ve yetkileri başlıklı 20. maddesinin 3. fıkrasında aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

“İç kontrol birimi tarafından hazırlanan, ilgili iç sistemler sorumlusu tarafından uygun görülen ve yönetim kurulu tarafından onaylanarak kabul edilen iç kontrol birimi yönetme-

liğinde iç kontrol personelinin öğrenim durumu, deneyim, bilgi ve beceri seviyeleri ile diğer niteliklere yer verilir.”

Yönetmelik'in müfettişlerin nitelikleri ve yetkileri başlıklı 23. maddesinin 4. fıkrasında aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

“İç denetim birimi tarafından hazırlanan, ilgili iç sistemler sorumlusu tarafından uygun görülen ve yönetim kurulu tarafından onaylanarak kabul edilen iç denetim yönetmeliğinde müfettişlerin yeterlilikleri için aranan öğrenim durumu, deneyim, bilgi ve beceri seviyeleri ile diğer niteliklere yer verilir. Müfettişlerden, bankanın bilgi teknolojilerinin denetimini icra edeceklerin bilgi teknolojileri ile bilgi teknolojilerine dayalı denetim teknikleri konularında öğrenim alanları itibariyle veya aldıkları eğitim sertifikalarıyla kanıtlanabilir asgari bilgi ve beceriye sahip olmaları zorunludur. Bu zorunluluk, 22. maddenin dördüncü fıkrası kapsamında bankalarda görev yapan müfettiş hakkında da uygulanır.”

BK, Yönetmelik ve uluslararası iç denetim standartları iç denetçilerin görev, yetki ve sorumluluklarının banka içi düzenlemelerle belirlenmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla Banka Teftiş Kurulu Yönetmeliği, Banka İç Denetim Yönetmeliği, Banka İç Kontrol Yönetmeliği gibi farklı isimler altında yapılandırılan dokümanlar YK tarafından onaylanarak banka denetçilerinin yetki ve sorumluluklara ilişkin iç düzenlemeler yürürlüğe konulmaktadır. Banka YK tarafından onaylanan yönetmeliklerde iç denetçilerin denetim komiteleri vasıtasıyla YK'ya bağlı oldukları düzenlenmektedir. Örneğin; Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) Anonim Şirketi Teftiş Kurulu Yönetmeliği'ne bakıldığında Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın doğrudan YK'ya bağlı olduğu, Teftiş Kurulu'nun YK adına görev yaptığı, YK'ya bağlılığın DK vasıtasıyla yürütüleceği düzenlenmiştir (TKB, 2007:madde 5). Aynı dokümanda müfettişlerin görevlerini bağımsız şekilde icra edecekleri, Teftiş Kurulu Başkanının müfettişlerin bağımsız şekilde görevlerini icra edip etmediklerini izlemekle sorumlu olduğu düzenlenmiştir (TKB, 2007:madde 8-11).

BK, Yönetmelik, genel kabul görmüş denetim standartları, uluslararası iç denetim standartları ve banka içi düzenlemeler ortak nokta olarak banka denetçilerinin DK vasıtasıyla YK'ya bağlı olarak banka içinde bağımsız bir şekilde görev yapmalarını güvence altına almakta ve aynı zamanda zorunlu kılmaktadır. Düzenlemeler incelendiğinde banka denetçilerinin bağımsızlıklarının düzenlendiği ve teminat altına alındığı görülmektedir. Bununla birlikte banka denetçilerinin uygulamadaki bağımsızlıklarının düzenleme ve standartlara ne kadar uygun olduğunun incelenmesi gerekmekte olup bu çalışma ile söz konusu inceleme gerçekleştirilecektir.

4. Literatür Taraması

Literatür taramasında Türkiye’de banka denetçilerinin uygulamadaki bağımsızlıklarına yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte bazı çalışmalarda denetçilere ve denetim bölümlerine yönelik çeşitli açılardan incelemeler yapılmıştır. Yurtdışında yapılan bazı çalışmalarda ise denetçi bağımsızlığı inceleme konusu yapıldığı görülmektedir. Söz konusu çalışmalar arasından seçilen bazı çalışmalara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1: Literatürde Yer Alan Bazı Çalışmalar

Yazar	Yıl	Sonuç
Kinney	1999	Banka denetçilerinin bağımsızlıklarını güvence altına almak için mevzuatta düzenleme yapılmalıdır.
Monroe	2002	Denetim faaliyetinin bilgi riskini düşürebilmesi için denetçiler bağımsız ve yeterli olmalıdır. Dürüstlük, bağımsızlık riskini minimize etmede en önemli faktördür.
Siddiqui ve Podder	2002	Denetim bölümlerinin bağımsız olmaması bankaların etkin bir şekilde denetlenmesine mani olmaktadır.
Pike	2003	Banka denetiminin etkin olabilmesi için denetçilerin bağımsızlığı sağlanmalıdır.
Atağan	2007	Denetçilerin bağımsızlığı tam olarak sağlanmalıdır.
Baotham	2009	Banka denetçilerinin bağımsızlıkları artırılarak denetimin kalitesi yükseltilebilir.
Ahmad ve Taylor	2009	Rol karışıklığı ve rol çatışması denetçilerin bağımsızlığa olan bağlılıklarını negatif olarak etkilemektedir.
Kayalı ve Yüksel	2012	Türk bankacılık sektöründe iç denetim bölümleri mevzuata uygun olarak yapılandırılmıştır.
TÜSİAD	2012	Denetim komiteleri bağımsız denetçinin bağımsızlığının sağlanmasından sorumludur.
Murudzwa	2014	Müfettişlerin bağımsızlıkları ile banka denetiminin kalitesi arasında doğru orantı bulunmaktadır.
Hamid	2015	İç denetçilerin yetkileri bağımsızlıklarını etkilemektedir.
Nohutçu ve Çimşir	2016	Kamu yönetiminde iç denetimin bağımsız olması için İç Denetim Koordinasyon Kurulu Sayıştay’a bağlanmalıdır.
Yüksel vd.	2016	Yöneticilere kıyasla yönetici altı unvandaki çalışanlar ve genel müdürlük çalışanlarına kıyasla şube çalışanları iç denetim bölümüne daha fazla güvenmektedir.
Çetinkaya	2017	Denetim kanıtının kalitesi ile denetçi görüşü arasında doğrudan bir ilişki bulunamamıştır.
Kartal	2017	Disiplin komitelerinin, iç denetçiler ile ilgili karar alması, denetçilerin bağımsızlığı ile örtüşmemektedir.
Sayar ve Karataş	2017	Yaşanan son gelişmeler ışığında denetimden beklentiler değişmeye başlamış ve yeni düzenlemelere uyum konusu ön plana çıkmıştır.

Kaynak: Yazarlar

Tablo 1’den görüleceği üzere, bazı çalışmalar denetimi mevzuat açısından ele almıştır. Kinney (1999) çalışmasında mevzuatta düzenleme yapılarak banka denetçilerinin bağımsızlıklarının güvence altına alınması gerektiğini belirtmiştir. Kayalı ve Yüksel (2012) ise TBS’de iç denetim bölümlerinin mevzuata uygun olarak yapılandırıldığını belirlemiştir.

Bazı çalışmalarda ise odak noktasını denetim kalitesi almıştır. Siddiqui ve Podder (2002) çalışmalarında bankaların etkin bir şekilde denetlenmemesinin temelinde iç denetim bölümlerinin bağımsız olmamasının yer aldığını tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Pike (2003) çalışmasında banka denetiminin etkin olabilmesi için denetçilerin bağımsızlıklarının sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Baotham (2009) çalışmasında denetçilerin bağımsızlıklarının artırılması ile denetim kalitesinin yükseltilebileceğini ortaya koymuştur.

Bazı çalışmalarda denetçi bağımsızlığının çeşitli bileşenlerle ilişkisi inceleme konusu yapılmıştır. Richard (2006) 60 kişi ile gerçekleştirdiği mülakat çalışması sonucunda denetim kalitesi ile denetçi bağımsızlığının pozitif ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ahmad ve Taylor (2009) ise 101 katılımcı ile yaptıkları anket çalışması sonucunda denetçilerin bağımsızlığa olan bağlılıklarının rol karışıklığı ve rol çatışmasından negatif olarak etkilendiğini belirlemişlerdir. Yüksel vd. (2016) ise çalışmalarında yöneticilere kıyasla yönetici altında unvanda görev yapan çalışanların; genel müdürlük çalışanlarına kıyasla şubelerde görev çalışanların iç denetim bölümüne daha fazla güvendiklerini belirlemişlerdir.

5. Türk Bankacılık Sektöründe Denetçi Bağımsızlığı Üzerine Bir Araştırma

5.1. Amaç ve Yöntem

Bağımsızlık, her türlü dış müdahalelerden uzak kalınmasını amaçlamaktadır. Bununla birlikte bağımsızlığın sadece düzenlemelerde yer alması değil uygulamada işlerlik kazanması önem taşımaktadır. Bağımsızlık değerlendirilirken ücret seviyesinin mesleğe uygun düzeyde olması, istihdam ve terfi koşulları, uzmanlık seviyeleri, denetçilerin kurum içerisindeki konumu; denetimin kapsam ve zamanlamasına karar verme hakkı; belge ve bilgilere erişebilme; bulgu, sonuç ve tavsiyelerin raporlanmasında engellerle karşılaşmamaları gibi ölçütler esas alınmaktadır (Sayıştay, 2000).

İç denetçilerin uygulamadaki bağımsızlık düzeyinin belirlenebilmesi, mevcut durumun analiz edilerek eksikliklerin belirlenmesi ve öneriler geliştirilmesi amacıyla literatürdeki çalışmalar göz önünde bulundurularak anket soruları hazırlanmıştır. Anket soruları Ek-1’de yer almakta olup anket çalışması Surveymonkey üzerinden Türkiye’de bankaların iç kontrol ve iç denetim bölümlerinde çalışan iç denetçilerin katılımına sunulmuştur. Anket çalışması 102 iç denetçinin katılımı ile tamamlanmıştır. Türk bankacılık sektöründe iç kontrol

ve iç denetim ekiplerinde çalışan personel sayısı göz önüne alındığında örneklem hata payı %95 güven düzeyinde \pm %9,6 olarak hesaplanmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

5.2. Betimleyici İstatistikler

Araştırmada katılımcıların cinsiyeti, eğitim düzeyi, çalıştığı banka türü ve diğer sorulara ait bilgiler alınarak betimleyici istatistikler elde edilmiştir. Toplamda 102 katılımcının ilgili sorulara verdikleri yanıtların dağılımını Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Betimleyici İstatistikler

Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde %
Lisans	61	59,8
Yüksek Lisans	34	33,3
Doktora	7	6,9
Cinsiyet	Frekans	Yüzde %
Erkek	76	74,5
Kadın	26	25,5
Çalıştığımız Banka Türü	Frekans	Yüzde %
Kamu	12	11,8
Özel	90	88,2
Çalıştığımız Bankanın Ana (Hâkim) Ortağı	Frekans	Yüzde %
Yerli	34	33,3
Yabancı	45	44,1
Yerli ve Yabancı Payı Eşit (Stratejik Ortaklık)	23	22,5
Çalışılan Bölüm	Frekans	Yüzde %
İç Kontrol	42	41,2
İç Denetim	60	58,8
Çalışan Statüsü	Frekans	Yüzde %
Bölümün En Üst Yöneticisi	4	3,9
Ara Yönetici	33	32,4
Personel	65	63,7
Denetim Tecrübesi	Frekans	Yüzde %
0-2 yıl	13	12,7
3-4 yıl	21	20,6
5-6 yıl	17	16,7
7-8 yıl	20	19,6
9-10 yıl	20	19,6
10 yıldan fazla	11	10,8
Aktif Denetçilik Durumu	Frekans	Yüzde %
Evet	83	81,4
Hayır	19	18,6

Tablo 2’den görüleceği üzere ankete katılan iç denetçilerin büyük kısmı lisans mezunlarından ve erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcılar arasında erkekler %74,5; kadınlar ise %25,5 paya sahiptir. Katılımcıların 61’i lisans mezunu olup toplam katılımcıların %59,8’ini oluşturmaktadır. Ankete katılan iç denetçilerin çoğunluğu özel ve ana ortağın yabancı olduğu

bankalarda çalışmaktadır. Özel bankalarda çalışan iç denetçiler %88,2; kamu bankalarında çalışan iç denetçiler %11,8 paya sahiptir.

Ankete katılan iç denetçilerin çoğunluğu iç denetim bölümünde görev yapmaktadır. Katılımcıların 60'ı iç denetim bölümünde görev yaparken, 42'si iç kontrol bölümünde çalışmaktadır. Ayrıca, katılımcıların büyük kısmı yönetici niteliği olmayan personelden oluşmaktadır. Katılımcıların %63,7'si yönetici niteliği olmayan personel niteliğindedir.

Araştırmada ankete katılan iç denetçilerin tecrübelerinin yıllara göre dağılımı ve hala aktif olarak denetçilik yapıp yapmadıkları da incelenmiştir. En fazla katılımcının 3-4 yıl tecrübeye sahip olduğu ve toplam içinde de %20,6 payı olduğu görülmektedir. Diğer taraftan en fazla tecrübeye sahip olan katılımcıların 10 yıldan fazla tecrübeye sahip olduğu ve toplam içinde payının %10,8 olduğu söylenmektedir. Katılımcıların %81,4'ü aktif olarak denetçilik yaparken diğer taraftan %18,6'sı aktif olarak denetçilik yapmamakta olup görev değişikliği gerçekleştirmiştir.

5.3. İstatistiksel Analiz ve Sonuçlar

Araştırmada hem bağımsızlık hem de genel değerlendirme bölümlerindeki ifadelerle verilen cevaplara göre katılımcıların görüşleri alınmış ve istatistiksel yöntemlerle test edilmiştir.

5.3.1. CronbachAlfa Testi

Anket sonuçları analiz edilmeden önce iç tutarlılık analizi yapılmalıdır. Çalışmada iç tutarlılık analizi için Cronbach Alfa testi kullanılmıştır. Bu test ölçekte yer alan soruların homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştırmaktadır. Cronbach Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin iç tutarlılığı şu şekilde gösterilmektedir (Kalaycı, 2009):

- $0,00 \leq (\alpha) < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.
- $0,40 \leq (\alpha) < 0,60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşüktür.
- $0,60 \leq (\alpha) < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.
- $0,80 \leq (\alpha) < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Araştırmada Cronbach Alfa katsayısı ile iç tutarlılık hesaplanmıştır (Cronbach, 1951). Hesaplanan katsayılar Tablo 3'te yer almaktadır:

Tablo 3: CronbachAlfa Katsayısı

Bölüm	Soru Sayısı	Cronbach Alpha
Bağımsızlık soruları	13	0,936
Genel değerlendirme soruları	5	0,777

Cronbach Alfa testi sonucunda bağımsızlık ile ilgi soruların Cronbach Alfa değeri 0,936; genel değerlendirme sorularının Cronbach Alfa değeri 0,777 çıkmıştır. Söz konusu sonuçlar iç tutarlılığın yüksek olduğunu göstermektedir.

5.3.2. İşaret Testi

İç tutarlılığın istenen seviyelerde olmasının ardından yanıtlayıcılara yöneltilen her bir ifade için verdikleri cevaplar doğrultusunda ilgili ifadeye katılıp katılmadıkları İşarettesti ile analiz edilmiştir. Aşağıdaki hipotez kurularak sonuçlar incelenmiştir:

H₀: Yanıtlayıcılar ilgili ifadeye katılmamaktadır. Yani cevapların medyanı 3,40'a eşit ya da küçüktür.

H₁: Yanıtlayıcılar ilgili ifadeye katılmaktadır. Yani cevapların medyanı 3,40'tanbüyüktür.

Her bir ifade için ilgili hipotezler test edildikten sonra katılımcıların hem bağımsızlık hem de genel değerlendirme ile ilgili algıları öğrenilmiştir.

Tablo 4: Likert Ölçek Sınır Değerleri

Likert Ölçek İfadeleri	Sınır Değerleri
1. Hiç Katılmıyorum	1,00 – 1,80
2. Katılmıyorum	1,81 – 2,60
3. Kısmen Katılıyorum	2,61 – 3,40
4. Katılıyorum	3,41 – 4,20
5. Tamamıyla Katılıyorum	4,21 – 5,00

5'li Likert ölçekte 3,41 değeri "Katılıyorum" ifadesine denk geldiği için İşaret testi ile yanıtların medyan değerinin 3,40'tan büyük ya da eşit olup olmadığı test edilmiştir (Mubaraki, 2012). İşarettesti sonuçları Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5: İşaret Testi

İç Denetimin Bağımsızlığı	N	<Medyan	=Medyan	>Medyan	p	Medyan
Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm bilgilere/belgelere ulaşabiliyorum.	102	30	0	72	0,000*	4,00
Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm kişilere ulaşabiliyorum.	102	30	0	72	0,000*	4,00
Denetim çalışmalarında gizli nitelikli bile olsa bilgi/belge/kayıt/raporlara ulaşabiliyorum.	102	44	0	58	0,099	4,00
(Makul gerekçeler haricinde) bütün konularda denetim yapabiliyorum.	102	42	0	60	0,046*	4,00
Denetim çalışmalarında kullanılacak yöntemleri serbest olarak seçebiliyorum.	102	54	0	48	0,756	3,00
Denetim çalışmalarını engelleyici tutum/davranış/hareketlerle karşılaşmıyorum	102	51	0	51	0,539	3,50
Denetim çalışmalarında kapsam kısıtlamasıyla karşılaşmıyorum	102	53	0	49	0,690	3,00

İç Denetimin Bağımsızlığı	N	<Medyan	=Medyan	>Medyan	p	Medyan
(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının kapsamına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum	102	42	0	60	0,046*	4,00
(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının zamanlamasına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum	102	63	0	39	0,993	3,00
Denetim bulgularının raporlanmasında denetlenen tarafın direnci ile karşılaşmıyorum	102	72	0	30	1,000	3,00
Denetim bulgularının raporlanmasında yöneticilerimin müdahalesi ile karşılaşmıyorum	102	56	0	46	0,862	3,00
Bağımsızlığa yönelik bir tehdit oluştuğunda konuyu DK/YK'ya iletme imkânına sahibim.	102	58	0	44	0,931	3,00
Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm bilgilere/belgelere ulaşabiliyorum.	102	30	0	72	0,000*	4,00
Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm kişilere ulaşabiliyorum.	102	30	0	72	0,000*	4,00
Bir iç denetçi olarak DK/YK'nın bağımsızlığımızı garanti altına aldığını düşünüyorum.	102	59	0	43	0,954	3,00
Genel Değerlendirme						
Bağımsız olduğumu düşünüyorum.	102	49	0	53	0,383	4,00
Bağımsızlığa ilişkin mevzuat düzenlemelerini yeterli buluyorum.	102	50	0	52	0,461	4,00
Bağımsızlığa ilişkin banka uygulamalarını/düzenlemelerini yeterli buluyorum.	102	58	0	44	0,931	3,00
Uluslararası iç denetim standartlarına uyulmamasının bağımsızlığı azalttığını düşünüyorum.	102	44	0	58	0,099	4,00
Denetim çalışmalarının bağımsız olarak yapılabilmesi için banka tarafından gerekli tüm tedbirler alınmıştır.	102	61	0	41	0,981	3,00

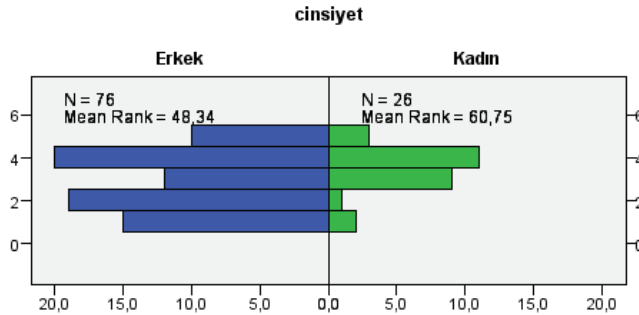
*p<0,05

İşaret testi sonuçları incelendiğinde katılımcıların “Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm bilgilere/belgelere ulaşabiliyorum”, “Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm kişilere ulaşabiliyorum”, “(Makul gerekçeler haricinde) bütün konularda denetim yapabiliyorum.” ve “(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının kapsamına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum” ifadelerine katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar diğer tüm ifadeler ile ilgili verdikleri yanıtlarda ilgili ifadelere katılmadıkları ya da kısmen katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak katılımcılar iç denetim konularında bağımsız olmadıklarını ifade etmişlerdir.

5.3.3. Gruplar Arası Farklılıkların Analizi

Araştırmada katılımcıların yanıtlarının eğitim düzeyine, cinsiyete, banka türüne, çalışılan bölüme, statüye ve tecrübeye göre farklılaşıp farklılaşmadığı Bağımsız Örneklem Mann Whitney U testi kullanılarak incelenmiştir.

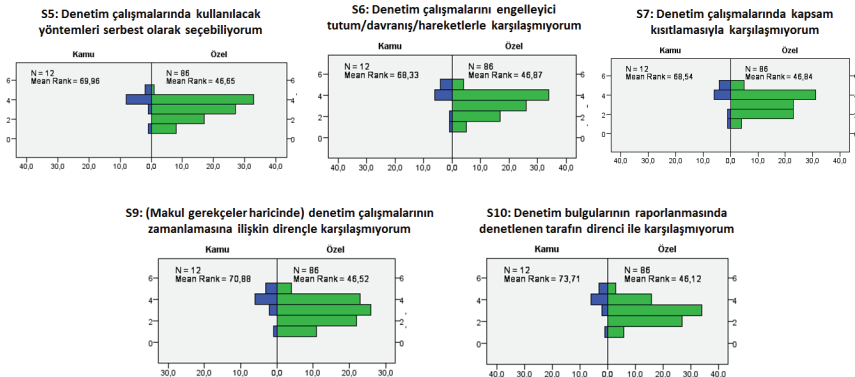
Şekil 1: Soru 12'ye Verilen Yanıtların Cinsiyete Göre Dağılımı

Verilen yanıtların medyanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edildiğinde, yanıtların sadece “S12: Bağımsızlığa yönelik bir tehdit oluştuğunda konuyu DK/YK'ya iletme imkânına sahibim.” ifadesinde istatistiksel olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Mann Whitney U testi sonucunda U ve W istatistikleri sırasıyla 1228,5 ve 1579,5 olarak hesaplanmıştır. Test sonucuna göre kadınların ve erkeklerin ilgili ifadeye verdikleri cevaplar %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak farklılaşmaktadır (Medyan_{kadın}=3,55 ve Medyan_{erkek}=2,87). Bu sonuca göre; kadınların ilgili ifadeye daha çok katıldığı gözlemlenmiştir.

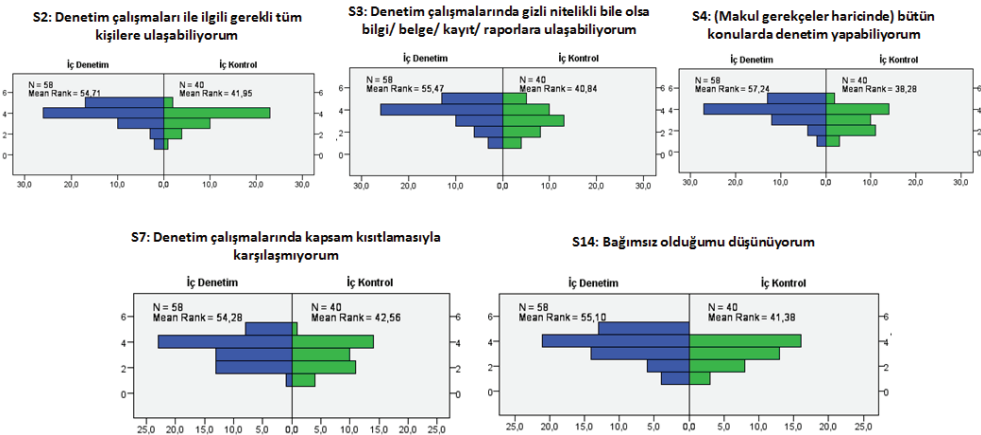
Eğitim düzeyine göre verilen cevapların farklılaşıp farklılaşmadığının test edilebilmesi için önce Yüksek Lisans ve Doktora mezunu olduğunu ifade edenler tek bir grupta toplanmıştır. Mann Whitney U testi sonucuna göre verilen ifadeler eğitim düzeyi açısından istatistiksel olarak farklılaşmamaktadır.

Şekil 2: Soru 5, 6, 7, 9 ve 10'un Banka Türüne Göre Ortalama Değerleri

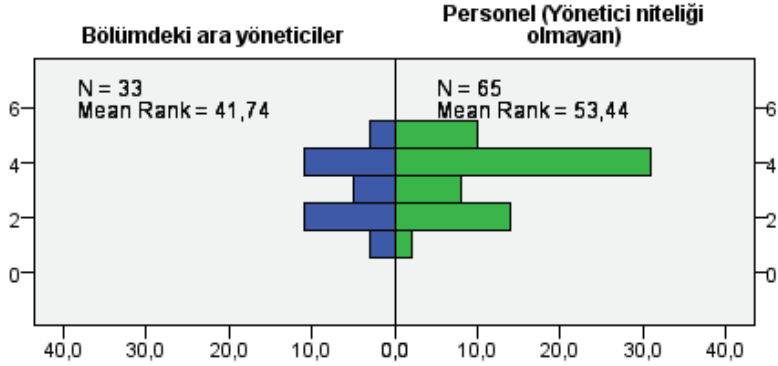
Katılımcıların çalışmakta oldukları banka türüne göre verilen yanıtlar incelendiğinde, “S5: Denetim çalışmalarında kullanılacak yöntemleri serbest olarak seçebiliyorum” (U: 309,5 / p:0,012), “S6: Denetim çalışmalarını engelleyici tutum/davranış/hareketlerle karşılaşmıyorum” (U:312,0 / p:0,013), “S7: Denetim çalışmalarında kapsam kısıtlamasıyla karşılaşmıyorum” (U: 309,5 / p:0,012), “S9: (Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının zamanlamasına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum” (U: 293,0 / p:0,008) ve “S10: Denetim bulgularının raporlanmasında denetlenen tarafın direnci ile karşılaşmıyorum” (U: 246,0 / p:0,001) ifadeleri için verilen cevapların banka türüne göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; kamuda çalışanların yaptıkları değerlerin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 3: Soru 2, 3, 4, 7 ve 14’ün Çalışılan Bölüme Göre Ortalama Değerleri

Araştırmada katılımcıların çalıştıkları bölüme göre verdikleri yanıtlar da analiz edilmiştir. Buna göre, “S2: Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm kişilere ulaşabiliyorum” (U: 938,5 / p:0,019), “S3: Denetim çalışmalarında gizli nitelikli bile olsa bilgi/ belge/ kayıt/ raporlara ulaşabiliyorum” (U: 903,0 / p:0,012), “S4: (Makul gerekçeler haricinde) bütün konularda denetim yapabiliyorum” (U: 797,0 / p:0,001), “S7: Denetim çalışmalarında kapsam kısıtlamasıyla karşılaşmıyorum” (U: 975,0 / p:0,043) ve “S14: Bağımsız olduğumu düşünüyorum” (U: 955,0 / p:0,030) ifadeleri için katılımcıların çalıştıkları bölüme göre görüşleri %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. İlgili konularda İç Denetim bölümünde çalışanların yanıtlarının ortalamaları genellikle daha yüksektir.

Şekil 4: Soru 17'nin Statüye Göre Ortalama Değerleri

Anket katılımcılarının statülerine göre verdikleri yanıtlar incelendiğinde bölümdeki ara yöneticilerin yönetici olmayanlara göre “S17: Uluslararası iç denetim standartlarına uyulmamasının bağımsızlığı azalttığını düşünüyorum” (U: 1328,5 / p: 0,043) ifadesine daha düşük puan verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Diğer konularda verilen yanıtlar %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak farklılaşmamaktadır.

Katılımcıların çalışma yıllarına göre verdikleri cevaplar incelendiğinde “(Makul gerekçeler haricinde) bütün konularda denetim yapabiliyorum”, “Denetim çalışmalarında kullanılacak yöntemleri serbest olarak seçebiliyorum”, “Denetim çalışmalarında kapsam kısıtlamasıyla karşılaşmıyorum”, “(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının kapsamına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum”, “(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının zamanlamasına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum”, “Denetim bulgularının raporlanmasında yöneticilerimin müdahalesi ile karşılaşmıyorum”, “Bağımsızlığa yönelik bir tehdit oluştuğunda konuyu DK/YK'ya iletme imkânına sahibim” ve “Bağımsızlığa ilişkin banka uygulamalarını/düzenlemelerini yeterli buluyorum” ifadeleri için tecrübe yılı fazlalaştıkça verilen puanların arttığı gözlemlenmiştir.

Araştırmanın sonunda sorulan “Bağımsızlığa yönelik tehditlerin kariyer değişikliği yapmanızda etkisi olur mu?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların %75'i evet yanıtını vermiştir. Buna göre, bağımsızlığa yönelik tehditlerin iç denetçilerin farklı kariyer arayışlarına yönelmesine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır ve ayrıca bu soruya verilen yanıtlar eğitim, cinsiyet ya da çalışılan bölüm değişkenlerine göre değişmemektedir. Bu durum ehil denetçilerin yetişmesine ve meslekte kalmasına engel oluşturabilmektedir.

5.3.4. Faktör ve Regresyon Analizi

Araştırmada “iç denetçilerin bağımsızlığı” bölümündeki 13 adet ifade için faktör analizi uygulanarak kavramsal anlamlılığa ulaşılabilecek daha az sayıda faktör oluşturulmaya çalışılmıştır. Faktör analizinin uygulanabilmesi için ön şartlardan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) istatistiği ve Bartlett Küresellik Testi uygulanmıştır. KMO test istatistiği için istenilen değerin 0,50'nin üzerinde olması gerekmekte olup aksi takdirde değişkenler faktörleştirilemeyecektir (Çokluk vd.,2012). Bartlett Küresellik testinde ise H_0 hipotezinin reddedilmesi faktör analizine devam edebilmek için gerekli bir durumdur (Çokluk vd.,2012). Bartlett Küresellik testine ait hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 : Korelasyon matrisi birim matrise eşittir ($R=I$)

H_1 : Korelasyon matrisi birim matrise eşit değildir ($R \neq I$)

Tablo 6: KMO ve Bartlett Küresellik Testi

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) İstatistiği		0,903
Bartlett Küresellik Testi	Approx. Chi-Square	978,726
	df	78
	Sig.	0,000

KMO ve Bartlett Küresellik testi sonuçlarına göre faktör analizinin uygulanmasında herhangi bir sakınca yoktur. Faktör analizi için ikinci aşamada ortak faktör varyans değerlerine bakıldığında tüm değerlerin 0,50'den büyük olduğu görülmüştür. Bu sebeple herhangi bir değişken analizden çıkarılmamıştır.

Tablo 7: Faktör Yükleri

Soru	Başlangıç	Faktörleştirme
Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm bilgilere/belgelere ulaşabiliyorum.	1,000	0,807
Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm kişilere ulaşabiliyorum.	1,000	0,739
Denetim çalışmalarında gizli nitelikli bile olsa bilgi/belge/kayıt/raporlara ulaşabiliyorum.	1,000	0,811
(Makul gerekçeler haricinde) bütün konularda denetim yapabiliyorum.	1,000	0,719
Denetim çalışmalarında kullanılacak yöntemleri serbest olarak seçebiliyorum.	1,000	0,508
Denetim çalışmalarını engelleyici tutum/davranış/hareketlerle karşılaşmıyorum	1,000	0,740
Denetim çalışmalarında kapsam kısıtlamasıyla karşılaşmıyorum	1,000	0,768
(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının kapsamına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum	1,000	0,780
(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının zamanlamasına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum	1,000	0,753
Denetim bulgularının raporlanmasında denetlenen tarafın direnci ile karşılaşmıyorum	1,000	0,588

Tablo 7'ye göre analize dâhil edilen herbir faktörün yükü 0,500'ün altında olmadığı için hiçbir değişkenin elenmesine gerek olmadan analize devam edilmiştir. Toplam varyans açıklama oranı incelendiğinde, Tablo 8'de görüldüğü gibi, Varimax dönüştürmesi sonrasında özdeğeri 1'den büyük üç faktörün olduğu ve varyans açıklama oranının da %74,2 olduğu gözlemlenmiştir. Elde edilen değerlere göre, üç faktörün olduğu ve varyans açıklama oranının boyut indirgeme için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 8: Faktör Analizi ile Açıklanan Toplam Varyans

Bileşenler	Başlangıç Özdeğerleri			Döndürülmüş Kareli Yüklerin Toplamı		
	Toplam	Varyans%	Kümülatif %	Toplam	Varyans%	Kümülatif %
1	7,489	57,611	57,611	3,756	28,890	28,890
2	1,120	8,617	66,228	3,718	28,601	57,491
3	1,039	7,994	74,222	2,175	16,731	74,222
4	,761	5,852	80,073			
5	,592	4,554	84,628			
6	,419	3,223	87,851			
7	,355	2,734	90,585			
8	,261	2,005	92,590			
9	,239	1,837	94,427			
10	,228	1,752	96,179			
11	,189	1,454	97,633			
12	,170	1,306	98,939			
13	,138	1,061	100,000			

Sonraki aşamada hangi ifadelerin hangi faktör içinde olduğu ve faktörlerin kavramsal anlamlılığını incelenmiştir.

Tablo 9: Değişkenlerin Faktör Dağılımı

Sorular	Faktörler		
	1	2	3
Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm bilgilere/belgelere ulaşabiliyorum.	,827		
Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm kişilere ulaşabiliyorum.	,781		
Denetim çalışmalarında gizli nitelikli bile olsa bilgi/belge/kayıt/raporlara ulaşabiliyorum.	,806		
(Makul gerekçeler haricinde) bütün konularda denetim yapabiliyorum.	,737		
Denetim çalışmalarını engelleyici tutum/davranış/hareketlerle karşılaşmıyorum	,649		
Denetim çalışmalarında kullanılacak yöntemleri serbest olarak seçebiliyorum.		,645	
Denetim çalışmalarında kapsam kısıtlamasıyla karşılaşmıyorum		,804	
(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının kapsamına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum		,757	
(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının zamanlamasına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum		,755	
Denetim bulgularının raporlanmasında denetlenen tarafın direnci ile karşılaşmıyorum		,671	
Denetim bulgularının raporlanmasında yöneticilerimin müdahalesi ile karşılaşmıyorum		,573	

Açıklayıcı faktör analizi sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- 13 değişkenin toplamda üç faktör ile açıklanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
- Faktörlerin kavramsal anlamlılığı incelendiğinde, birinci faktördeki beş değişken denetim çalışmalarını engelleyici herhangi bir sorunla karşılaşmama ve gerekli bilgi ve belgelere ulaşabilme ile ilgili olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla birinci faktör “Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli bilgilere ulaşabilme” olarak isimlendirilmiştir.
- İkinci faktördeki altı değişken incelendiğinde, denetim çalışmalarında karşılaşılan direnç ile ilgili olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple, ikinci faktör “Denetim çalışmalarında direnç olmaması” olarak adlandırılmıştır.
- Son faktör olan üçüncü faktördeki iki değişken incelendiğinde denetim komitesinin etkin gözetimi ile ilgili değişkenler olduğu görülmüştür. Buna göre, son faktör “Denetim komitesinin etkin gözetimi” olarak ifade edilmiştir.

Faktörler isimlendirildikten sonra ilgili faktörlerin katılımcıların bağımsızlık algısına etkisi regresyon analizi ile incelenmiştir. Analizde bağımsız değişkenler olarak oluşturulan faktörler, bağımlı değişken olarak ise “Bağımsız olduğumu düşünüyorum” ifadesine verilen cevaplar kullanılmıştır. Verilerin uygun olup olmadığı ve bu analizin varsayımları (normallik, çoklu doğrusal bağlantı, sabit varyanslılık ve ardışık bağımsızlık) analiz öncesinde incelenmiştir. İlk olarak değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilk Testi ile incelenmiştir (Razali ve Wah, 2011). Buna göre denetim çalışmaları ile ilgili gerekli bilgilere ulaşabilme, denetim çalışmalarında direnç olmaması ve denetim komitesinin etkin gözetimi olarak ifade edilen faktörlerin Shapiro-Wilk istatistikleri ve p değerleri sırasıyla 0,981 (p: 0,141), 0,984 (p: 0,269) ve 0,981 (p: 0,160) olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca dayanarak ilgili faktörler için “ H_0 : Normal dağılıma uymaktadır.” hipotezi %95 güven düzeyinde kabul edilmiştir. Normallik varsayımı sonrası ilgili faktörler arasında çoklu doğrusal bağlantı ve ardışık bağımlılık sorunları faktörler arasındaki ikili Pearson korelasyon katsayılarına bakarak ve Durbin Watson d Testi (Gujarati, 2004) ile incelenmiştir. Analiz sonucunda ilgili faktörlerin ikili pearson korelasyon katsayılarının tamamının sıfır olduğu gözlemlenmiştir. Ek olarak VIF değerlerinin tamamının 1’e eşit olması da çoklu doğrusal bağlantı olmadığını göstermektedir (Gujarati, 2004). Durbin Watson Test değeri ise $d_{HESAP} = 2,122$ olarak hesaplanmıştır. 102 örneklem büyüklüğü ve 3 bağımsız değişken için Durbin Watson tablo değerleri $d_L = 1,61$ ve $d_U = 1,74$ ’tür. $d_{HESAP} > d_U$ olduğu için “ H_0 : Ardışık bağımlılık yoktur.” hipotezi %95 güven düzeyinde kabul edilmiştir. Son olarak değişen varyans sorununun olup olmadığı Breusch-Pagan ve Koenker Testleri ile incelenmiştir (Gujarati, 2004). Buna göre Breusch-Pagan ve Koenker test istatistikleri ve p değerleri sırasıyla 0,920 (p: 0,821) ve 0,696 (p: 0,874) olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak “ H_0 :

Değişen varyans yoktur” hipotezi %95 güven düzeyinde kabul edilmiştir. İlgili tesler ve analizler sonucunda Regresyon Analizinin uygulanmasında herhangi bir sakınca olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Regresyon analizi çıktısına Tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10: Regresyon Analizi Çıktısı

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t	p	%95 Güven Düzeyi	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Sabit Terim	3,38	0,067	50,482	0,000	3,247	3,513
Faktör 1: Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli bilgilere ulaşabilme	0,60	0,067	8,878	0,000	0,464	0,731
Faktör 2: Denetim çalışmalarında direnç olmaması	0,57	0,068	8,298	0,000	0,430	0,700
Faktör 3: Denetim komitesinin etkin gözetimi	0,31	0,067	4,617	0,000	0,177	0,444

Tablo 10’dan görüleceği üzere, elde edilen tüm faktörler%95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Katılımcıların bağımsızlık algısına en fazla etki eden faktörler sırasıyla, denetim çalışmaları ile ilgili gerekli bilgilere ulaşabilme (Katsayı: 0,60), denetim çalışmalarında direnç olmaması (Katsayı: 0,57) ve denetim komitesinin etkin gözetimi (Katsayı: 0,31)’dir. Model sonucunda elde edilen açıklayıcılık (R^2) ise 0,63’tür.

Faktör ve regresyon analizi sonucunda elde edilen bilgilere göre, iç denetim ya da iç kontrol bölümlerinde çalışanların bağımsızlık algısını en fazla etkileyen unsurların istenilen bilgiye ulaşabilme olduğu görülmüştür. Bağımsızlık algısını en fazla etkileyen ikinci unsur ise denetim çalışmalarında karşılaştıkları direnç olduğu açıkça gözlemlenmiştir. Buna göre, bağımsızlık olgusunun güçlendirilmesi ya da bu algının iyileştirilmesi için öncelikli olarak denetçilerin bilgiye ulaşmasını kolaylaştıracak aksiyonların alınması gerektiği söylenebilir. Ardından diğer ilgili ekiplerin, yöneticilerin ya da denetlenen tarafın direnci ile ilgili gerek teknik anlamda gerekse iletişim anlamında eğitimlerin verilmesi sonucunda gösterilen bu direncin kırılması sağlanabilir. Son olarak denetim komitesinin etkin gözetiminin sağlanması denetçilerin bağımsızlık algısını güçlendirecek aksiyonlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

6. Sonuç

Banka temelli finansal sistemlerde bankalar önemli rol oynamaktadır. Banka temelli bir finansal sisteme sahip olan Türkiye’de de bankalar finansal sistemin odağında yer almaktadır. Bu nedenle bankaların etkin ve verimli, diğer bir ifadeyle sıkı bir şekilde denetlenmesi oldukça önemlidir. Türkiye’de bankalar kamu denetiminin ve bağımsız denetimin yanı sıra mevzuat düzenlemeleri kapsamında iç kontrol ve iç denetim bölümlerinde görev yapan iç denetçiler tarafından da denetime tabi tutulmaktadır. Diğer taraftan gerek Türkiye’de yaşa-

nan 2000 ve 2001 bankacılık krizlerinden gerekse diğer ülkelerde yaşanan krizlerden sonra başta bağımsız denetçiler olmak üzere denetçilerin bağımsızlığına yönelik mevzuatın ve uygulamaların yeterliliği tartışma konusu olmuştur.

Türkiye’de bankalar finansal piyasaların temelini oluşturmaktadır. Mevzuat düzenlemele-
rinde bankaların iç kontrol ve iç denetim bölümleri tarafından denetlenmesine yönelik dü-
zenlemeler bulunmaktadır. Ayrıca iç denetçilerin görev yaptıkları bölümler, denetim ko-
miteleri vasıtasıyla yönetim kurullarına bağlı olacak şekilde yapılandırılmalıdır. Tüm bu
hususlar dikkate alınarak bu çalışmada bankacılık mevzuatı, denetim standartları ve ban-
kaların iç düzenlemeleri açısından banka iç denetçilerinin uygulamadaki bağımsızlığı ince-
lenmiştir.

Faktör ve regresyon analizi denetim çalışmaları ile ilgili gerekli bilgilere ulaşabilme, dene-
tim çalışmalarında direnç olmaması, denetim komitesinin etkin gözetimi şeklinde adlandı-
rılan üç faktöre ayrılmıştır. Regresyon sonucuna göre denetim çalışmaları ile ilgili gerekli
bilgilere ulaşabilme 0,60 katsayısı ile bağımsızlık algısına en fazla etki eden faktör olurken,
denetim çalışmalarında direnç olmamasının katsayısı 0,57; denetim komitesinin etkin gö-
zetiminin katsayısı 0,31 olarak elde edilmiştir.

Bankacılık mevzuatı, denetim standartları ve bankaların iç düzenlemeleri ile denetçilerin
bağımsızlığı koruma altına alınmasına karşın elde edilen analiz sonuçlarına göre uygula-
mada denetçi bağımsızlığını zedeleyen/sınırlayan hususlar bulunduğu anlaşılmıştır. Bu
sonuç Kayalı ve Yüksel’in (2012) ulaştığı “Türk bankacılık sektöründe iç denetim bölümler-
inin mevzuata uygun olarak yapılandırıldığı belirlenmiştir” sonucu ile farklılık teşkil et-
mektedir. Kayalı ve Yüksel’in çalışmasında iç denetim bölümlerinin mevzuata uygun olarak
yapılandırıldığı belirtilmesine karşın bu çalışmada iç denetçilerin gerçekte bağımsızlıkları
ile ilgili sorunlar bulunduğu belirlenmiştir. Söz konusu sorunlar denetçi bağımsızlığı ile
örtüşmemektedir. Bu nedenle mevzuat hükümleri, denetim standartları, bankaların iç dü-
zenlemeleri ve banka organizasyonundaki yerleri dikkate alındığında iç denetçilerin bağım-
sızlığına yönelik yaşanan sorunlar yönetim kurulları, denetim komiteleri, etik komiteler
tarafından ele alınarak bağımsızlığa yönelik ihlaller ortadan kaldırılmalıdır. İç denetçilerin
bağımsızlığına yönelik ihlaller ve tehditler, iç denetçilerin görevlerini sağlıklı yapmasını
engellemekte, bu durum kamu otoriteleri tarafından mevzuata uyumsuzluk olarak da de-
ğerlendirilmektedir. İç denetçilerin bağımsız olmadığı durumlarda bankalara idari yaptırı-
mlar uygulanabilecek, dolayısıyla bankalar finansal risk ve itibar riskiyle karşı karşıya
kalabileceklerdir. Düzenlemelere tam uyum sağlanması ve denetçilerin çalışmalarından
fayda sağlanabilmesi için düzeltici aksiyonların alınması yerinde olacaktır. Bu çalışmada iç
denetçilerin bağımsızlığına yönelik olarak belirtilen hususların, bankaların yönetim kurulla-

rına, denetim komitelerine, etik komitelerine, iç kontrol ve iç denetim bölümlerinin üst düzey yöneticilerine aksiyon almaları noktasında yol gösterici bir rehber olma özelliği taşıdığı düşünülmektedir.

Kaynakça

- AHMAD, Zaini and Dennis TAYLOR; (2009), “Commitment to Independence by Internal Auditors: The Effects of Role Ambiguity and Role Conflict”, *Managerial Auditing Journal*, 24(9), ss. 899-925.
- AKSOY, Tamer; (2006), *Tüm Yönleriyle Denetim, AB ile Müzakere ve Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma*. Cilt 1-2, Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.
- AKSOY, Tamer; (2007), *Basel II ve İç Kontrol*, Yayın No: 53, Ankara SMMM Odası Yayınları, Ankara.
- ATAĞAN, Hilmi; (2007), *Uluslararası Gelişmeler Çerçevesinde Denetçinin Bağımsızlığı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- BK; (2005), 5411 sayılı, 01.11.2005 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır.
- BAOTHAM, Sumintorn and PhaprueUSSAHAWANITCHAKIT; (2009), “Audit Independence, Quality, and Credibility: Effects on Reputation and Sustainable Success of CPAs in Thailand”, *International Journal of Business Research*, 9(1), pp. 1-25.
- BDDK; (2014), Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik, 11.07.2014 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır.
- CRONBACH, Lee Joseph; (1951), “Coefficient Alpha and the Internal Structure of Tests”*Psychometrika*, 16 (3), ss. 297-334.
- ÇETİNKAYA, Neslihan; (2017), “Risk Odaklı Denetimde Denetim Kanıtının Kalitesinin Önemi ve Bir Araştırma”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(1), ss. 109-133.
- ÇOKLUK, Ömay, Güçlü ŞEKERCİOĞLU ve Şener BÜYÜKÖZTÜRK; (2012), *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- DALAK, Güldem; (2000), “Denetim ve Kalite Denetimi”, *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(1), ss. 65-79.
- ERDOĞAN, M.;(2002), “Muhasebe, Denetim ve Bağımsız Denetimin Gerekliliği”,*Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5, ss. 61-63.
- ERKEN, Hasan; (2009), “Denetimde ‘Bağımsızlık’ Kavramı”, *Denetim Dergisi*, 1,ss. 16-27.
- GUJARATI, Damodar N.; (2004), *Basic Econometrics*, TheMcGraw–HillCompanies.
- GÜRBÜZ, Hasan; (1995), *Muhasebe Denetimi*, Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 4. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir.
- GÜRSU, Ayşe Sunay; (2010), *Aracı Kurumlarda Denetim Komitesi ve Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, Marmara Üniversitesi.
- HAMID, Khamsi Che Abdul; (2015), “A Review on Independence and Authority of Internal Auditor”, *Advanced Science Letters*, 21(6), pp.1621-1623.
- IIA; (2010a), Uluslararası İç Denetim Standartları, Uluslararası Mesleki Uygulama Çerçevesi.
- IIA; (2010b), 1130 no.lu Uygulama Önerisi. Uluslararası Mesleki Uygulama Çerçevesi.

- KALAYCI, Şeref; (2009), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- KARTAL, Mustafa Tevfik; (2017), "Düzenlemeler Açısından Banka Denetçilerinin Yetki Sınırlarının Belirlenmesi Üzerine Bir İnceleme", *Bankacılar Dergisi*, 102, ss. 111-131.
- KAYALI, Nilgün ve Filiz YÜKSEL; (2012), "Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim Faaliyetlerinin Uygulamalı Olarak İncelenmesi", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), ss. 162-187.
- KIZILBOĞA, Ruveyda; (2013), "İç Denetim Sisteminde Denetçilerin Bağımsızlık ve Tarafsızlığın Önemi", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 1(1), ss. 107-119.
- KINNEY, William R.; (1999), "Auditor Independence: A Burdensome Constraint or Core Value?", *Accounting Horizons*, 13(1), pp. 69-75.
- MONROE, Gary S.; (2002), "Auditor Independence: Problems and Solutions", *Australian Accounting Review*, 12(27), pp. 2.
- MUBARAKI, Muhamad; (2012), "Application of Total Quality Management Principles in Small and Medium Firms", *European Scientific Journal*, 8(25), pp. 20-27.
- MURUDZWA, Abigail; (2014), The Impact of Corporate Governance on Internal Auditor Independence: Case of the Reserve Bank of Zimbabwe, Ph.D. Thesis in BUSE.
- NOHUTÇU, Ahmet ve Selim ÇİMŞİR; (2016), "Kanuni İdare İlkesinin Hâkim Kılınması Açısından Kurumsal Olarak Bağımsız Bir İç Denetim Yapısı Önerisi: Sayıştay İç Denetçiliği", *Ombudsman Dergisi*, 2(4), ss. 187-220.
- PIKE, Joel E.; (2003), *Studies on Audit Quality*, University of Wisconsin Madison WorkingPaper, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.504.3392&rep=rep1&type=pdf>, 25.10.2017.
- RAZALI, NormadiahMohd and Yap Bee WAH; (2011), "Power Comparisons of ShapiroWilk, Kolmogorov-Smirnov, Lilliefors and Anderson-Darling Tests", *Journal of Statistical Modeling and Analytics*, 2(1), pp. 21-33.
- RICHARD, Chrystelle; (2006), "Why an Auditor Can't be Competent and Independent: A French Case Study", *European Accounting Review*, 15(2), pp. 153-179.
- SAYAR, Zafer ve Muharrem KARATAŞ; (2017), "Muhasebe ve Denetim Alanında Yaşanan Son Gelişmeler İle Muhasebe Mesleğinde Yeni Trendler", *Mali Çözüm Dergisi*, (139), ss. 13-28.
- SAYIŞTAY; (2000), *Sayıştay Denetim Sisteminin Etkinliğinin Artırılması ve Performans Denetimine Geçiş* Alt Komisyonunca Hazırlanan Rapor, http://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/95906369/files/bilgi_notlari/DenetimSistemininEtkinligininArtirilmasi.pdf, 23.10.2017.
- SIDDQU, Javed and Jyotirmoy PODDER; (2002), "Effectiveness of Bank Audit in Bangladesh", *Managerial Auditing Journal*, 17(8), pp. 502-510.
- TKB; (2007), Türkiye Kalkınma Bankası Anonim Şirketi Teftiş Kurulu Yönetmeliği. 05.05.2007 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış.
- TÜSİAD; (2012), "Uygulama Örnekleri ile Birlikte A'dan Z'ye Denetim Komiteleri", *TÜSİAD Yayınları*, Yayın No: TÜSİAD-T/2012-06/527.
- UZAY, Şaban; (2004), "Türkiye'de Denetçi Bağımsızlığı", *Erciyes Üniversitesi Dergisi*, http://iibf.erciyes.edu.tr/akademi/mh/suzay/suzay_d1e.pdf, 23.10.2017.

WATNE, Donald A. and Peter B. B. TURNEY; (1990), *Auditing EDP Systems*, Second Edition, Prentice-Hall International Editions, New Jersey.

YAZICIOĞLU, Yahşi ve SamiyeERDOĞAN; (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Detay Yayıncılık, Ankara.

YURTSEVER,Gürdoğan; (2009), *Teftişten İç Denetime Banka Müfettişliği*, TBB Yayını, İstanbul.

YÜKSEL, Serhat, Sinemis ZENGİN ve Mustafa Tevfik KARTAL; (2016), “Banka Personelinin Teftiş Kuruluna Bakış Açısının Değerlendirilmesi”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*,53(622), ss. 101-115.

ZENGİN, Sinemis ve Serhat YÜKSEL; (2016), “Likidite Riskini Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(29), ss. 77-95.

Ekler

Ek 1. Anket Formu

Katılımcı Bilgileri		
No	Soru	Cevap Seçenekleri
1	Okul	İlkokul; Ortaokul; Lise; Ön Lisans; Lisans; Y. Lisans; Doktora
2	Cinsiyet	Erkek; Kadın
3	Çalıştığınız Banka Türü	Kamu; Özel
4	Çalıştığınız Bankanın Ana (Hâkim) Ortağı	Yerli; Yabancı
5	Çalıştığınız Bölüm	İç Kontrol; İç Denetim
6	Bankadaki Statünüz	Bölümün En Üst Yöneticisi, Ara Yönetici, Personel
7	Toplam Denetim Tecrübeniz	
8	Şu anda halen denetim bölümünde görev yapıyor musunuz?	Evet; Hayır
Aşağıdaki Soruları İç Denetçilerin Bağımsızlığı Açısından Cevaplayınız.		
No	Soru	Cevap Seçenekleri
9	Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm bilgilere/belgelere ulaşabiliyorum.	Hiç Katılmıyorum; Katılmıyorum; Kısmen Katılıyorum; Katılıyorum; Tamamen Katılıyorum
10	Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm kişilere ulaşabiliyorum/erişebiliyorum.	
11	Denetim çalışmalarında gizli nitelikli bile olsa bilgi/belge/kayıt/raporlara erişebiliyorum.	
12	(Makul gerekçeler haricinde) bütün konularda denetim yapabiliyorum.	
13	Denetim çalışmalarında kullanılacak yöntemleri serbest olarak seçebiliyorum.	
14	Denetim çalışmalarını engelleyici tutum/davranış/hareketlerle karşılaşmıyorum.	
15	Denetim çalışmalarında kapsam kısıtlamasıyla karşılaşmıyorum.	
16	(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının kapsamına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum.	

Aşağıdaki Soruları İç Denetçilerin Bağımsızlığı Açısından Cevaplayınız.		
No	Soru	Cevap Seçenekleri
17	(Makul gerekçeler haricinde) denetim çalışmalarının zamanlamasına ilişkin dirençle karşılaşmıyorum.	
18	Denetim bulgularının raporlanmasında denetlenen tarafın direnci ile karşılaşmıyorum.	
19	Denetim bulgularının raporlanmasında yöneticilerimin müdahalesi ile karşılaşmıyorum.	
20	Bağımsızlığa yönelik bir tehdit oluştuğunda konuyu DK/YK'ya iletme imkânına sahibim.	
21	Bir iç denetçi olarak DK/YK'nın bağımsızlığımızı garanti altına aldığını düşünüyorum.	
22	Denetim çalışmaları ile ilgili gerekli tüm bilgilere/belgelere ulaşabiliyorum.	
Aşağıdaki Soruları Genel Değerlendirme Açısından Cevaplayınız.		
No	Soru	Cevap Seçenekleri
23	Bağımsız olduğumu düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum; Katılmıyorum; Kısmen Katılıyorum; Katılıyorum; Tamamen Katılıyorum
24	Bağımsızlığa ilişkin mevzuat düzenlemelerini yeterli buluyorum.	
25	Bağımsızlığa ilişkin banka uygulamalarını/düzenlemelerini yeterli buluyorum.	
26	Uluslararası iç denetim standartlarına uyulmamasının bağımsızlığı azalttığımı düşünüyorum.	
27	Denetim çalışmalarının bağımsız olarak yapılabilmesi için banka tarafından gerekli tüm tedbirler alınmıştır.	
Aşağıdaki Soruyu Kariyer Tercihi Açısından Cevaplayınız.		
No	Soru	Cevap Seçenekleri
28	Bağımsızlığa yönelik tehditlerin kariyer değişikliği yapmanızda etkisi olur mu?	Evet; Hayır

